

Rozčlenění úlu trochu jinak

Promiňte krátké, avšak velmi důležité úvodní slovo, které je zapotřebí uplatnit na všechny moje články: V naší včelařské praxi, v našich nadmořských výškách, v našem proměnlivém počasí posledních let, v naší republikově pestré skladbě úlů nikdy nebude existovat jeden nejlepší způsob vedení včelstva a členění úlu. Nejlepší způsob prostě neexistuje! Úplně nejhorší však je plést několik způsobů dohromady, o což se naši včelaři mnohdy snaží, když někde něco uvidí. Vytváříme pak mnohdy protichůdné operace, třeba i zavrhneme něco dobrého a sami začínáme s něčím, co je dobré, ale někde úplně jinde a co pro nás bude špatné. Proto je třeba uvažovat, pozorovat a rozmýšlet. Co je dobré pro mé stanoviště? Pro mé úly? Pro mé představy o výnosu medu?

V mém výkladu vás nejprve uvedu do způsobu našeho včelaření, které se řídí následujícími zásadami. Je jich několik a pravděpodobně je nedokážu naráz podat v jedné kapitole, ale dovoluji přestavit ty základní.

1. Včelařím podle toho, co mi „řikají“ včely. Když nacházím u někoho rozumnou myšlenku, zvážím ji a poté nechávám podat odpověď včelám. Tedy vyzkouším, pozoruji, zapisuji. Teprve poté dokážu zaujmout stanovisko.
2. Včelstva vedu na základě jedné jediné otázky: Co BUDETE, milé včelky, potřebovat? Co vás potěší? NIKOLIV, co teď potřebujete? To už je pozdě! A odpověď na tuto otázku ihned realizuji. Tedy např. nástavek, který budou včely potřebovat (až zítra, za tři dny či za týden) má být v úle v dostatečném předstihu, neboť já jako včelař nevím přesně, kdy jej včely budou potřebovat. A také už vůbec nevím, co udělá příroda za tři dny či za týden, kdy se do včel nedostanu. Dávám možnost rozhodovat o mnohém přímo včelám.
3. Vedení a usměrňování včelstev z mé strany musí být v souladu s biologii včelstva. Mohu velmi dobře nahrazovat dění v přírodě a na základě znalosti následků usměrňovat i dění přímo ve včelstvu. Zejména se jedná o časované zateplování, přesun zásobní komory, stimulace sběru volným prostorem v patřičné části úlu, intenzifikace pomocí mateří mřížky atd.
4. Nepoužívám očka. Zároveň ale netvrdím, že očka jsou špatná. Ba naopak, v mnoha případech jsou velmi přínosná. Pro mne ale očka ve vyšších nástavcích oddalují vytáčení nebo ztěžují používání výkluzů. Naopak nepřítomnost oček tlačí matku ke kladení směrem dolů i bez mřížky.
5. Interval prohlídek včelstev je +/- 10 dní (po sedmi dnech je to příliš často a 14 dní už je dlouhý čas). Tyto prohlídky jsou v období cca od 10. dubna do 10. července.
6. Zimují včelstva v tolika nástavcích o různých výškách, aby oddělky zimovaly minimálně v úlu vysokém 30 cm (ideálně 35 cm) a včelstva v úle vysokém 35 cm (ideálně 45 a více cm). Počet nástavků pak záleží na výšce rámečku.
7. Nerozlišuji pouze plodiště a medník (zkratkami PD a MD) oddělené mateří mřížkou (zkratka MR). Toto dělení je trošku zastaralé a zcela neodpovídá biologii včelstva a tomu, co mi říkají včely. Části úlu vidím čtyři!
Můj úl je rozdělen do čtyř částí: polštář, plodiště, medník včel a medník včelaře.
Jednotlivé části jsou proměnlivé velikosti (nelze počítat s tím, že co prostor, to nástavek) a nelze je přesně

Ideální zazimování je v polštáři (spodní nízký nástavek), plodišti a medníku včel (zásobní komora)

oddělit čímkoliv – jedna přechází v druhou. Mezi všemi těmito částmi se může a nemusí pohybovat mřížka, která je intenzifikčním faktorem a kýtlá nám daleko více možností, než jsem si vždy myslel. Včely podle mých pozorování opravdu úl vnímají vtěchto čtyřech částech. Dovolím si vám je podrobně popsat, neboť v pochopení nového rozdělení úlu spočívá základ mého racionálního včelaření. Největším úspěch tohoto zmíněného přístupu je zejména možnost lépe komunikovat se včelami, tím je lépe ošetřovat a v klidu zvládat obhospodařování většího počtu včelstev.

Polštář

Prvně upozorním, že zde nehovořím o vysokém podmetu (viz moje články o dnu ve Včelařství 4/2013). Vysoký podmet a dno totiž slouží zejména včelaři (odběr mčeli, pylu, jedu, regulace větrání, možnost krmení a je pojistkou – malým rezervním prostorem a to zejména v dvouprostorovém úlu), ale včely jej de facto nepotřebují.

Před pár lety jsem jezdil hodně po Evropě a snažil se přesvědčovat zahraniční včelaře (přednášející a vzdělané), že vysoký podmet je pro včely velmi důležitý a nejlépe jim vyhovuje výška 10 až 15 cm, jak je u nás zvykem. Žádný však nereagoval. Až jeden velký včelař, byl to zakladatel Společnosti nástavkových včelařů v Německu Karl Kiess, mi řekl: „Miroslav, jestliže tě včely žádají o prostor v podmetu, tak jim tam zkrátka přidej jeden nástavek! Jeví se mi to daleko jednodušší.“ Ano, ten tam patří. Já jej nazývám polštář.

Tento prostor, optimálně tvořený jedním nízkým, soušemi vystrojeným nástavkem (neboť s mezistěny ztrácí funkčnost), je opravdu jakýmsi polštářem. Nejen pro duši člověka, ale i pro duši včelek. Má několik funkcí, které mnohdy mylně přisuzujeme vysokému podmetu. Ten jimi disponuje až ve chvíli, kdy jej včelky vystaví, a to není vždy. Stavba v podmetu a její vyřezávání se mi v době po vynálezu rámečku zdá pošelilá. Vždyt mohu onu někdy potřebnou divokou stavbu mít na (v) rámečích. Pro včelu medonosnou není přirozené jen sedět v hroznu a koukat se ven. Ihned po nalezení svého nového domova staví dílo, aby ji chránilo před nepřízní povětrnosti.

Funkce polštáře

- **Teplotní přechodník.** Slouží k tomu, aby přímo do plodového hnízda nefoukalo, aby měla teplota čas a místo se změnit, třeba z -5 °C venku na +35 °C ve včelím hnízdě.
- Umožňuje tím matce **klást blíže ke spodní loučce plodištního plástu**, tím pádem má rozvinutější hnízdo v horním chráněném nástavku.
- **Místo pro sezení létavek, nejstarších včel.** Není dobré, když sedí v hroznu pod dílem. Přináší to rojivost a snad i krátkověkost.
- **Místo pro nárazovou snůšku.** Je zapotřebí, aby tato snůška nekončila mezi plodem, ale mimo plod, nejlépe pod plodem. Jinak je to opět impuls pro rojení. Například pokud nedaleko vašeho stanoviště naráz rozkvetle alej třešní, rázně zameduje řepka, apod.

- **Zlepšuje kladení matky.** Ano, opravdu. Víme totiž všichni, že kraňka klade zejména podle přenosu sladiny. A ten jí dokážeme pomoci polštáře prodloužit. V úlu bez polštáře proudí sladina za snůšky přes plodiště – to je pro kladení fajn. Když ale teď snůška skončí, v úlu s polštářem bude ještě snůška pro matku pokračovat, neboť včely budou pokračovat v přenosu sladiny z polštáře přes plodiště směrem nahoru.
- **Je pylovou konzervou.** Ta také trochu podporuje kladení a hlavně je podmínkou pro vznik dlouhověkých včel. A pylém tak včely „neucpávají“ plodiště. Kdo snad připomínkuje, že pyl v polštáři je pro zimu ve špatném místě úlu, ten zjistí, že koncem srpna je všechen pyl z polštáře spotřebován a polštář je prázdný! Každý si pak domyslí, co oněch např. pět kilogramů rezervního jarního pylu způsobilo se včelami.
- **Po první jarní prohlídce se s polštářem už nehýbe, pokud jej matka nezaklade.** Pak už to totiž není polštář, ale plodiště a je nutné nový polštář přidat. Z toho vyplývá, že nechci, aby matka v polštáři kladla. Také pod polštářem nehledám prověšené včely – tedy přesněji řečeno – jakmile jich tam uvidím cca hrst do dlaně – je to jasný signál pro rozšíření. Můj další kolega pak říká: „Jak se včely dotknou dna, letí.“ A já s úsměvem dodávám, že se koukají ven a vyhlížejí si větev, na kterou si sednou.

Plodiště

Tato část úlu je po většinu roku vprostřed úlu. Je tvořena nejčastěji jedním až dvěma vysokými, nebo jedním až třemi nízkými nástavky (podle typu úlu a období roku). Plodiště mám na jaře rozsáhlejší, neomezují tak matku v kladení, a že je v něm zpočátku někdy mnoho medu, mi také nevadí. Po odeznění rojové nálady jej pomalu zmenšuji. Mřížkou jej okrajuji klidně až na jeden nástavek střední či vyšší velikosti, nebo na dva nízké nástavky. Tak vždy vytočím vše, co včelky donesly třeba i později.

A jak plodiště v sezóně rozšiřuji? Vždy na něj posadím nástavek a nechám na včelách, zda do něj dají med, či plod, či med i plod. Zpočátku přidávám nástavky souši, a jakmile dojdou, celé nástavky me-

zistěn. Anebo to kombinuji. Stále hovořím o tom, že přidání nástavek je plodištěm. Po čase přidání nástavek zvednu a položím pod něj další. Tak pokračuji stále stejně po celý rok! A pod nástavek, jenž byl součástí plodiště, vloží mřížku. Pod mateří mřížkou nechávám nad prapůvodním plodištěm nástavkem dva, někdy jeden, a nakonec žádný nástavek. Z těchto nástavků, jež i s plodem putují nad mřížku, se stávají medníky včel.

U všech způsobů včelaření odebírám z prapůvodního plodiště rámky plné plodu a převěšuji je do horních nástavků medníku včel (místo nich dám mezistěny), anebo mnohdy celý nástavek prapůvodního plodiště „pošlu“ do medníku včel.

Musím však vždy dát pozor, aby mi matka zůstala dole. To se mi někdy moc nedaří a mnohdy ji naleznu v medníku. Vůbec to nevadí, v takovém případě se alespoň zaručeně nevyrojí a při další prohlídce dám nástavek i s ní do plodiště a vše ostatní nad mřížku. A je to. Med i včely jsou stále v úle! A o to přece jde.

Medník včel

Jak jsem napsal výše, medník včel vzniká většinou z nástavků plodiště. Od plodiště je oddělen mateří mřížkou. Vyznačuje se tím, že je v něm plod a řídký nektar, neboť ještě před časem byl součástí plodiště. Jinak řečeno, tento medník včel vzniká z 80 % tím, že horní plodištní nástavek posunu směrem nahoru – nejlépe bez matky – a oddělím jej mřížkou. Tento medník včel tedy nasazuji jako nejvrchnější nástavek plodištní, a to co nejdříve to jde. Termín je proměnlivý. Sám jsem ho během své praxe umísťoval od cca 20. března do 10. května. Nechci kumulované plodové hnízdo, které je náchylné k přehřátí a rojení. Mým cílem je to, aby matka kladla do nově přistavovaných medníků.

Prakticky to dělám tak, že otevřu úl, sundám strop, fólii a pořádně zadýmám, aby včely a popř. i matka odběhly dolů (lépe to jde u nízkých nástavků). Poté dám horní nástavek stranou, ve zbytku úlu případně provedu to, co je třeba (např. přidám nástavek, mezistěny aj.), položím mřížku a na ni položím tento „odvčelený“ dřívě nejvrchnější nástavek. Při prohlídkách do cca 5. až 10. května netrhám plodové těleso, a tudíž pod mřížkou i nad mřížkou zůstává plod tak,

jak byl. Tepelně se nic neděje, jen mi již matka neklade nad mřížkou. Díky tomu může proudit snůška již z počátku řepky krásně do tohoto medníku včel, kde plod již jen vybíhá. Po čase se i tento nástavek stane medníkem včelaře a velmi brzy jej mohu vytočit.

Omlouvám se za trojí popsání podstaty věci, ale v mém případě se jedná o alfu a omegu protirojových opatření a základní princip rozšiřování.

Někdy medník při velikých snůškách z akátu, medovice, ale i řepky vytvořím tím, že přidám nástavek souši přímo nad mřížku. Ideálně se mi to daří při zvládnutí několika předpokladů:

1. mateří mřížka je přímo na plodišti, a v plodišti je tedy málo místa. Pokud je nástavek plodištní vysoký 30 cm a více, může být dokonce bez polštáře.
2. včelky jsou naučené létat na očko prvního nástavku nad mřížkou
3. je vydatná snůška
4. mám zvládnuté rojení

Rozdělení tzv. obyčejného medníku, jak jste na něj zvyklí, na medník včel a medník včelaře má v mém způsobu včelaření mnoho příčin:

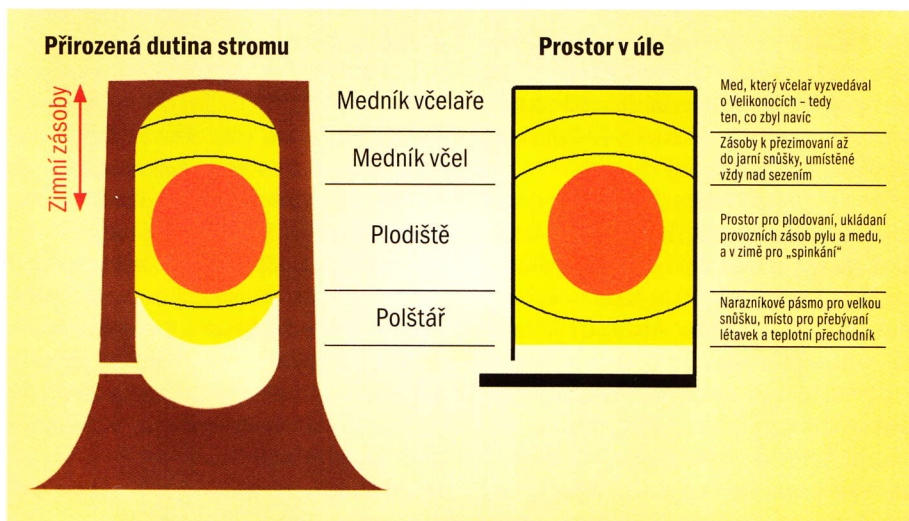
- u nás nevytáčíme, ale med „odtácíme“ – bereme pouze medník včelaře a medník včel ponecháváme kromě posledního medobraní vždy v úle.
- Nedostává se tak stres, jako když včely ozebráčíte ovšemno, co mají! V této věci byla prokázána i souvislost s vypuknutím moru.
- Včelstvu ponecháváme stále dostatek zásob, aby nestrádalo a bylo v pohodě. Hlad má se zdravotním stavem jasnou souvislost.

Medník včelaře

Když do medníku včel přibude další nástavek z plodiště, posune se původní medník včel o něco výše a stává se z něj medník včelaře. Jedná se o nejvyšší část úlu, kterou oddělují mřížkou, když si nejsme jist, že jsem si nedal matku do medníku včel. Jedná se téměř vždy o jeden jediný nástavek. Tam už není de facto plod, a pokud ano, tak dobíhá. Je v něm zralý med, který může být díky velké vzdálenosti od česna kdykoliv odebrán pomocí výkluzu. Tedy i za velké snůšky. Čerstvý nektar se do něj ani nedostává. Dole je místa dost.

Mnou vyzoporované a využívané členění úlu přináší dobrý rozvoj včelstva a zároveň i výnosy medu většinou nad očekávání. Samozřejmě v textu nejsou popsány všechny zásahy v průběhu sezóny, s těmi bych vás ovšem rád seznámil do budoucna.

Práce se včelami je intenzivní, a kdo se včelám nechce věnovat častěji a komplexně, nemůže očekávat vysoké výnosy medu ani silná včelstva. To je ale volba každého, čím pro něj včelaření vlastně má být. A znovu upozorňuji, že nelze vytrhávat jen jednu část opatření z kontextu a pokoušet se ji uplatnit nahodile někde jinde. Je třeba nejprve přemýšlet, pozorovat a upravovat pro své stanoviště, pro svůj typ úlu a svá očekávání.

Miroslav Sedláček z Bučovic,
majitel včelí farmy s 600 včelstvy
www.vcelarstvisedlacek.cz